

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ενιαίου Λυκείου
θεωρητική κατεύθυνση
θετική κατεύθυνση (επιλογής)

Τόμος 4ος

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ

1^η έκδοση

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τόμος 4^{ος}

1^η έκδοση

Ομάδα συγγραφής
Κώστας Η. Ακρίβος
Δ. Πτολ. Αρμάος
Τασούλα Καραγεωργίου
Ζωή Κ. Μπέλλα
Δήμητρα Γ. Μπεχλικούδη

Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο και για την τελική επι-
λογή των κειμένων
Κώστας Μπαλάσκας, Σύμβουλος
Π.Ι.

Επιτροπή κρίσης
Ανθούλα Δανιήλ
Λουκάς Κούσουλας
Έρη Σταυροπούλου

Επιμέλεια έκδοσης
Τασούλα Καραγεωργίου
Δήμητρα Γ. Μπεχλικούδη

**Καλλιτεχνική επιμέλεια
Νότης Κατσέλης**

**Προεκτυπωτικές εργασίες
«Εκδόσεις Σμυρنيωτάκη»**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα εργασίας του Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής:
(Τίνα Χρηστίδη)
(Επιμ.: Σπυριδούλα Σκούταρη)**

**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ**

**Γ΄ Ενιαίου Λυκείου
Θεωρητική κατεύθυνση
Θετική κατεύθυνση (επιλογής)**

Τόμος 4ος

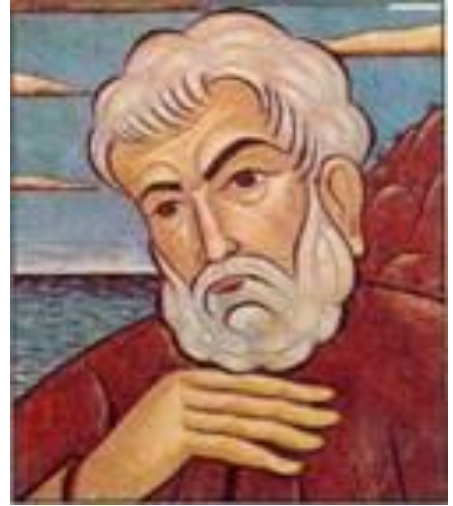

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΟΝΕΙΡΟ ΣΤΟ ΚΥΜΑ

Κατεξοχήν διηγηματογράφος ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (Σκιάθος 1851-1911) μας έδωσε, ανάμεσα στις πολλές σελίδες που αφιέρωσε στην παρακολούθηση χαρακτηριστικών τύπων της ιδιαίτερης πατρίδας του και της παλιάς Αθήνας, μια σειρά, όχι μεγάλη, γραπτών με προσωπικότερες αναμνήσεις: η πλούσια πηγή των παιδικών του χρόνων προσπορίζει και το θέμα του «Ονείρου στο Κύμα», διηγήματος που δημοσιεύτηκε στα Παναθήναια το 1900. Πρόκειται για ένα κείμενο ερωτικό, γενικώς στα «αυ-

τοβιογραφικά» καταχωριζόμενο, και της «εφηβικής ηλικίας» μάλιστα, που η κριτική ξεχωρίζει συστηματικά στο έργο του. «Σε τι ποσοστό μεταφέρονται εδώ πραγματικά βιώματα του Παπαδιαμάντη, θα ήταν δύσκολο να καθορίσουμε με ακρίβεια» (Π. ΜΟΥΛΛΑΣ, Εισαγωγή στο Α. Παπαδιαμάντης Αυτοβιογραφούμενος, Αθ.: Ερμής, 1974, σ. νβ ')· ο συγγραφέας άλλωστε υπογράφοντας αποποιείται κάθε ταύτισή του με τον αφηγητή. Πάντως η δυναμική αντιπαράθεση παρελθόντος-παρόντος στο διήγημα υπερβαίνει τα όρια της κατάθεσης ενός προσωπικού βιώματος και προσδίδει στο διήγημα την αίσθηση της γενικευμένης εμπειρίας. Ο αδιαπραγμάτευτος ιδανισμός θρησκευτικής προέλευσης από τη μια, που κρατάει τον ήρωα σε απόσταση

**από το αντικείμενο του ερωτικού
θαυμασμού του, κι από την άλλη το
εγκώμιο της φυσικής ομορφιάς,
που συνιστά μια φλογερή κατάφα-
ση στη ζωή, δίνουν εσωτερική έν-
ταση και συνοχή στο κείμενο - ένα
κείμενο επιδεκτικό πολλαπλών α-
ναγνώσεων και ερμηνειών εξαιρετι-
κού ενδιαφέροντος.**

«Ο Θάνος Βροντόλαλος», ἔργο του
Φώτη Κόντογλου.

“Ἦμην πτωχόν βοσκόπουλον εἰς τὰ ὄρη. Δεκαοκτώ ἔτων, καί δέν ἤξευρα ἀκόμη ἄλφα. Χωρίς νά τό ἤξεύρω, ἤμην εὐτυχής. Τήν τελευταίαν φοράν ὅπου ἐγεύθην τήν εὐτυχίαν ἦτον τό θέρος ἐκεῖνο τοῦ ἔτους 187... Ἦμην ὠραῖος ἔφηβος, κ' ἔβλεπα τό πρωίμως στρυφνόν,¹ ἡλιοκαές πρόσωπόν μου νά γυαλίζεται εἰς τὰ ρυάκια καί τās βρύσεις, κ' ἐγύμναζα τό εὐλύγιστον, ὑψηλόν ἀνάστημά μου ἀνά τούς βράχους καί τὰ βουνά.

Τόν χειμῶνα πού ἤρχισ' εὐθύς κατόπιν μ' ἐπῆρε πλησίον του ὁ γηραιός πάτερ Σισώης, ἢ Σισώνης, καθώς τόν ὠνόμαζον οἱ χωρικοί μας, καί μ' ἔμαθε γράμματα. Ἦτον

πρώην διδάσκαλος, καί μέχρι τέλους τόν προσηγόρευον ὅλοι εἰς τήν κλητικήν «δάσκαλε». Εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτον μοναχός καί διάκονος. Εἶτα² ἠγάπησε μίαν Τουρκοπούλαν, καθώς ἔλεγαν, τήν ἔκλεψεν, ἀπό ἓνα χαρέμι τῆς Σμύρνης, τήν ἐβάπτισε καί τήν ἐνυμφεύθη.

Εὐθύς μετὰ τήν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐπί Καποδίστρια κυβερνήτου³, ἐδίδασκεν εἰς διάφορα σχολεῖα ἀνά τήν Ἑλλάδα, καί εἶχεν οὐ μικράν φήμην, ὑπό τό ὄνομα «ὁ Σωτηράκης ὁ δάσκαλος». Ἀργότερα ἀφοῦ ἐξησφάλισε τήν οἰκογένειάν του, ἐνθυμήθη τήν παλαιάν ὑποχρέωσίν του, ἐφόρεσε καί πάλιν τά ράσα, ὡς ἀπλοῦς μοναχός τήν φοράν ταύτην, κωλυόμενος νά ἱερατεύῃ,⁴ κ' ἐγκαταβίωσεν⁵

έν μετανοία, εἰς τό Κοινόβιον τοῦ
Εὐαγγελισμοῦ.⁶ Ἐκεῖ ἔκλαυσε τό
ἀμάρτημά του, τό ἔχον γενναίαν ἀ-
γαθοεργίαν ὡς ἐξόχως ἐλαφρυντι-
κὴν περίστασιν,⁷ καί λέγουν ὅτι ἐ-
σώθη.

Ἄφοῦ ἔμαθα τά πρῶτα γράμματα
πλησίον τοῦ γηραιοῦ Σισώη, ἐστά-
λην ὡς ὑπότροφος τῆς μονῆς εἰς
τινα κατ' ἐπαρχίαν ἱερατικὴν σχο-
λὴν, ὅπου κατετάχθην ἀμέσως εἰς
τὴν ἀνωτέραν τάξιν, εἶτα εἰς τὴν ἐν
Ἀθήναις Ριζάρειον.⁸ Τέλος, ἀρχίσας
τάς σπουδὰς μου σχεδόν εἴκο-
σαέτης, ἐξῆλθα τριακοντούτης ἀπό
τό Πανεπιστήμιον· ἐξῆλθα δικηγό-
ρος μέ δίπλωμα προλύτου⁹ ...

Μεγάλην προκοπὴν, ἐννοεῖται,
δέν ἔκαμα. Σήμερον ἐξακολουθῶ νά
ἐργάζωμαι ὡς βοηθός ἀκόμη εἰς τό
γραφεῖον ἐπιφανοῦς τινος δικηγό-

ρου καί πολιτευτοῦ ἐν Ἀθήναις, τόν ὁποῖον μισῶ, ἀγνοῶ ἐκ ποίας σκοτεινῆς ἀφορμῆς, ἀλλά πιθανῶς ἐπειδή τόν ἔχω προστάτην καί εὐεργέτην. Καί εἶμαι περιορισμένος καί ἀνεπιτήδειος ¹⁰ οὐδέ δύναμαι νά ὠφεληθῶ ἀπό τήν θέσιν τήν ὁποῖαν κατέχω πλησίον τοῦ δικηγόρου μου, θέσιν οἶονεῖ ¹¹ αὐλικοῦ.

Καθώς ὁ σκύλος, ὁ δεμένος μέ πολύ κοντόν σχοινίον εἰς τήν αὐλήν τοῦ αὐθέντου του, δέν ἤμπορεῖ νά γαυγίζῃ οὔτε νά δαγκάσῃ ἔξω ἀπό τήν ἀκτῖνα καί τό τόξον τά ὁποῖα διαγράφει τό κοντόν σχοινίον, παρομοίως κ' ἐγώ δέν δύναμαι οὔτε νά εἶπω, οὔτε νά πράξω τίποτε περισσότερο παρ' ὅσον μοῦ ἐπιτρέπει ἡ στενή δικαιοδοσία τήν ὁποῖαν ἔχω εἰς τό γραφεῖον τοῦ προΐσταμένου μου.

* * *

Ἡ τελευταία χρονιά πού ἤμην ἀκόμη φυσικός ἄνθρωπος¹² ἦτον τό θέρος ἐκεῖνο τοῦ ἔτους 187... Ἦμην ὠραῖος ἔφηβος, καστανόμαλλος βοσκός, κ' ἔβοσκα τάς αἴγας τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἰς τά ὄρη τά παραθαλάσσια, τ' ἀνερχόμενα ἀποτόμως διά κρημνώδους ἀκτῆς, ὑπερθεν¹³ τοῦ κράτους τοῦ Βορρᾶ καί τοῦ πελάγους. Ὅλον τό κατάμερον¹⁴ ἐκεῖνο, τό καλούμενον Ξάρμενο¹⁵, ἀπό τά πλοῖα τά ὅποια κατέπλεον ξάρμενα ἢ ξυλάρμενα¹⁶, ἐξωθούμενα ἀπό τάς τρικυμίας, ἦτον ἰδικόν μου.

Ἡ πετρώδης, ἀπότομος ἀκτὴ του, ἡ Πλατάνα, ὁ Μέγας Γιαλός, τό Κλῆμα, ἔβλεπε πρὸς τόν Καικίαν,¹⁷ καί ἦτον ἀναπτεπταμένη¹⁸ πρὸς τόν

Βορρᾶν. Ἐφαινόμην κ' ἐγὼ ὡς νὰ εἶχα μεγάλην συγγένειαν μέ τούς δύο τούτους ἀνέμους, οἱ ὅποιοι ἀνέμιζαν τά μαλλιά μου, καί τά ἔκαμναν νὰ εἶναι σγουρά ὅπως οἱ θάμνοι κ' αἱ ἀγριελαῖαι, τάς ὁποίας ἐκύρτωναν μέ τό ἀκούραστον φύσημά των, μέ τό αἰώνιον τῆς πνοῆς των φραγγέλιον.¹⁹

Ἅλα ἐκεῖνα ἦσαν ἰδικά μου. Οἱ λόγγοι, αἱ φάραγγες, αἱ κοιλάδες, ὅλος ὁ αἰγιαλός, καί τά βουνά. Τό χωράφι ἦτον τοῦ γεωργοῦ μόνον εἰς τάς ἡμέρας πού ἤρχετο νὰ ὀργώσῃ ἢ νὰ σπείρῃ, κ' ἔκαμνε τρίς τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κ' ἔλεγεν: «Εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,²⁰ σπέρνω αὐτό τό χωράφι, γιά νὰ φᾶνε ὅλ' οἱ ξένοι κ' οἱ διαβάτες, καί

τά πετεινά τ' ούρανοῦ, καί νά πάρω
κ' ἐγώ τόν κόπο μου!»

Ἐγώ, χωρίς ποτέ νά ὀργώσω ἢ
νά σπείρω, τό ἐθέριζα ἐν μέρει.

Ἐμιμούμην τούς πεινασμένους μα-
θητάς τοῦ Σωτήρος, κ' ἔβαλλα εἰς
ἐφαρμογήν τάς διατάξεις τοῦ Δευ-
τερονομίου²¹ χωρίς νά τάς γνωρί-
ζω.

Τῆς πτωχῆς χήρας ἦτον ἡ
ἄμπελος μόνον εἰς τάς ὥρας πού
ἦρχετο ἡ ἰδία διά νά θειαφίση, ν'
ἀργολογήση,²² νά γεμίση ἕνα κα-
λάθι σταφύλια, ἢ νά τρυγήση, ἄν
ἔμενε τίποτε διά τρύγημα. Ὅλον τόν
ἄλλον καιρόν ἦτον κτήμα ἰδικόν
μου.

Μόνους ἀντιζήλους εἰς τήν νο-
μήν²³ καί τήν κάρπωσιν ταύτην
εἶχα τούς μισθωτούς τῆς δημαρχί-
ας, τούς ἀγροφύλακας, οἱ ὅποιοι

ἐπί τῆ προφάσει, ὅτι ἐφύλαγαν τά περιβόλια τοῦ κόσμου, ἐννοοῦσαν νά ἐκλέγουν αὐτοί τάς καλυτέρας ὀπώρας. Αὐτοί πράγματι δέν μοῦ ἤθελαν τό καλόν μου. Ἦσαν τρομεροί ἀνταγωνισταί δι' ἐμέ.

Τό κυρίως κατάμερόν μου ἦτο ὑψηλότερα, ἔξω τῆς ἀκτῖνος τῶν ἐλαιῶνων καί ἀμπέλων, ἐγώ ὅμως συχνά ἐπατοῦσα²⁴ τά σύνορα. Ἐκεῖ παραπάνω, ἀνάμεσα εἰς δύο φάραγγας καί τρεῖς κορυφάς, πλήρεις ἀγρίων θάμνων, χόρτου καί χαμωκλάδων, ἔβοσκα τά γίδια τοῦ Μοναστηρίου. Ἦμην «παραγυιός», ἀντί μισθοῦ πέντε δραχμῶν τόν μῆνα, τάς ὁποίας ἀκολούθως μοῦ ἠΰξησαν εἰς ἕξ. Σιμά εἰς τόν μισθόν τοῦτον, τό Μοναστήρι μοῦ ἔδιδε καί φασκιές²⁵ διά τσαρούχια, καί

ἄφθονα μαῦρα ψωμία ἢ πίττες, καθώς τὰ ὠνόμαζαν οἱ καλόγηροι.

Μόνον διαρκῆ γείτονα, ὅταν κατηρχόμην κάτω, εἰς τήν ἄκρην τῆς περιοχῆς μου, εἶχα τόν κύρ Μόσχον, ἕνα μικρόν ἄρχοντα λίαν ἰδιότροπον. Ὁ κυρ Μόσχος ἔκατοίκει εἰς τήν ἐξοχήν, εἰς ἕνα ὠραῖον μικρόν πύργον μαζί μέ τήν ἀνεψιάν του τήν Μοσχούλαν, τήν ὁποίαν εἶχεν υἱοθετήσει, ἐπειδὴ ἦτον χηρευμένος καί ἄτεκνος. Τήν εἶχε προσλάβει πλησίον του, μονογενῆ,²⁶ ὀρφανήν ἐκ κοιτίας μητρός, καί τήν ἠγάπα ὡς νά ἦτο θυγάτηρ του.

Ὁ κύρ Μόσχος εἶχεν ἀποκτήσει περιουσίαν εἰς ἐπιχειρήσεις καί ταξίδια. Ἐχων ἐκτεταμένον κτῆμα εἰς τήν θέσιν ἐκείνην, ἔπεισε μερικούς πτωχοῦς γείτονας νά τοῦ πωλή-

σούν τούς ἀγρούς των, ἠγόρασεν οὕτως ὀκτώ ἢ δέκα συνεχόμενα χωράφια, τὰ περιετοίχισεν ὅλα ὁμοῦ, καί ἀπετέλεσεν ἓν μέγα διά τόν τόπον μας κτήμα, μέ πολλῶν ἑκατοντάδων στρεμμάτων ἑκτασιν. Ὁ περίβολος διά νά κτισθῆ ἔστοίχισε πολλά, ἴσως περισσότερα ἢ ὅσα ἤξιζε τό κτήμα· ἀλλά δέν τόν ἔμελλε δι' αὐτά τόν κύρ Μόσχον θέλοντα νά ἔχη χωριστόν οἶονεῖ βασιλειον δι' ἑαυτόν καί διά τήν ἀνεψιάν του.

Ἔκτισεν εἰς τήν ἄκρην πυργοειδῆ ὑψηλόν οἰκίσκον, μέ δύο πατώματα, ἑκαθάρισε καί περιεμάζευσσε τούς ἔσκορπισμένους κρουνοὺς τοῦ νεροῦ, ἠνοιξε καί πηγάδι πρὸς κατασκευήν μαγγάνου διά τό πότισμα. Διήρесе τό κτήμα εἰς τέσσαρα μέρη· εἰς ἄμπελον, ἔλαιῶνα,

ἀγροκήπιον μέ πλήθος ὀπωροφόρων δένδρων καί κήπους μέ αίμασιάς²⁷ ἤ μπουστάνια. Ἐγκατεστάθη ἐκεῖ, κ' ἔζη διαρκῶς εἰς τήν ἔξοχήν, σπανίως κατερχόμενος εἰς τήν πολίχνην.²⁸ Τό κτήμα ἦτον παρά τό χεῖλος τῆς θαλάσσης, κ' ἐνῶ ὁ ἐπάνω τοῖχος ἔφθανεν ὡς τήν κορυφήν τοῦ μικροῦ βουνοῦ, ὁ κάτω τοῖχος, μέ σφοδρόν βορρᾶν πνέοντα, σχεδόν ἐβρέχετο ἀπό τό κύμα.

Ὁ κύρ Μόσχος εἶχεν ὡς συντροφιάν τό τσιμπούκι του, τό κομβολόγι του, τό σκαλιστήρι του καί τήν ἀνεψιάν του τήν Μοσχούλαν. Ἡ παιδίσκη θά ἦτον ὡς δύο ἔτη νεωτέρα ἔμοῦ. Μικρή ἐπήδα ἀπό βράχον εἰς βράχον, ἔτρεχεν ἀπό κολπίσκον εἰς κολπίσκον, κάτω εἰς τόν αίγιαλόν, ἔβγαζε κοχύλια, κ' ἐκυνηγοῦσε τά

καβούρια. Ἦτον θερμόαιμος²⁹ καί
ἀνήσυχος ὡς πτηνόν τοῦ αἰγιαλοῦ.
Ἦτον ὠραία μελαχροινή, κ'
ἐνθύμιζε τήν νύμφην τοῦ Ἄσματος³⁰
τήν ἡλιοκαυμένην, τήν ὁποίαν οἱ
υἱοί τῆς μητρός της εἶχαν βάλει νά
φυλάῃ τ' ἀμπέλια· «Ἴδού εἶ καλή, ἡ
πλησίον μου, ἴδού εἶ καλή· ὀφθαλμοί
σου περιστεραί...» Ὁ λαιμός της, κα-
θώς ἔφεγγε καί ὑπέφωσκεν³¹ ὑπό
τήν τραχηλιάν της, ἦτον ἀπείρως
λευκότερος ἀπό τόν χρῶτα³² τοῦ
προσώπου της.

Ἦτον ὠχρά, ροδίνη, χρυσαυ-
γίζουσα³³ καί μοῦ ἐφαίνετο νά
ὁμοιάζῃ μέ τήν μικρήν στέρφαν³⁴
αἶγα, τήν μικρόσωμον καί λε-
πτοφυῆ,³⁵ μέ κατάστιλπνον τρίχω-
μα, τήν ὁποίαν ἐγώ εἶχα ὀνομάσει
Μοσχούλαν. Τό παράθυρον τοῦ

πύργου τό δυτικόν ἠνοίγετο πρὸς τόν λόγγον, ὁ ὁποῖος ἤρχιζε νά βαθύνεται πέραν τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, ὅπου ἦσαν χαμόκλαδα, εὐώδεις θάμνοι, καί ἀργιλλώδης γῆ τραχεία. Ἐκεῖ ἤρχιζεν ἡ περιοχή μου. Ἔως ἐκεῖ κατηρχόμην συχνά, κ' ἔβοσκα τὰς αἶγας τῶν καλογήρων, τῶν πνευματικῶν πατέρων μου.

Μίαν ἡμέραν, δέν ἤξεύρω πῶς, ἐνῶ ἐμέτρουν καθὼς ἐσυνήθιζα τὰς αἶγας μου (ἦσαν ὅλαι πενηνταεξ κατ' ἐκεῖνον τόν χρόνον· ἄλλοτε ἀνεβοκατέβαιναν ὁ ἀριθμὸς των μεταξύ ἐξῆντα καί σαρανταπέντε), ἡ Μοσχούλα, ἡ εὐνοουμένη μου κατσίκα, εἶχε μείνει ὀπίσω, καί δέν εὐρέθη εἰς τό μέτρημα. Τὰς εὕρισκα ὅλας 55. Ἐάν ἔλειπεν ἄλλη κατσίκα, δέν θά παρετήρουν ἀμέσως τήν

ταυτότητα, ἀλλά μόνον τήν μονάδα
πού ἔλειπεν ἀλλ' ἢ ἀπουσία τῆς
Μοσχούλας ἦτον ἐπαισθητή.³⁶ Ἐ-
τρόμαξα. Τάχα ὁ ἀετός μου τήν ἐ-
πῆρε;

Εἰς τά μέρη ἐκεῖνα, τά κάπως
χαμηλότερα, οἱ ἀετοί δέν κατεδέ-
χοντο νά μᾶς ἐπισκέπτονται συ-
χνά. Τό μέγα ὄρμητήριόν των ἦτον
ὑψηλά πρὸς δυσμάς, εἰς τό κατάλε-
υκον πετρῶδες βουνόν, τό καλού-
μενον Ἀετοφωλιά φερωνύμως.³⁷

Ἄλλά δέν μου εἶφαινετο ὅπως πα-
ράδοξον ἢ ἀνήκουστον πράγμα ὁ
ἀετός νά κατῆλθεν ἐκτάκτως, τρω-
θεῖς³⁸ ἀπό τά κάλλη τῆς Μοσχού-
λας, τῆς μικρᾶς κασίκας μου.

Ἐφώναζα ὡς τρελός:

— Μοσχούλα!... ποῦ εἶν' ἡ Μο-
σχούλα;³⁹

Ούτε εἶχα παρατηρήσει τήν παρουσίαν τῆς Μοσχούλας, τῆς ἀνεψιάς τοῦ κύρ Μόσχου ἐκεῖ σιμά. Αὐτή ἔτυχε νά ἔχη ἀνοικτόν τό παράθυρον. Ὁ τοῖχος τοῦ περιβόλου τοῦ κτήματος, καί ἡ οἰκία ἡ ἀκουμβῶσα ἐπάνω εἰς αὐτόν, ἀπεῖχον περί τά πεντακόσια βήματα ἀπό τήν θέσιν ὅπου εὕρισκόμην ἐγώ μέ τάς αἰγάς μου. Καθώς ἤκουσε τάς φωνάς μου, ἡ παιδίσκη ἀνωρθώθη, προέκυψεν εἰς τό παράθυρον καί ἔκραξε:

— Τί ἔχεις καί φωνάζεις;
Ἐγώ δέν ἤξευρα τί νά εἶπω· ἐν τοσοῦτῳ ἀπήντησα:

— Φωνάζω ἐγώ τήν κατσίκα μου, τή Μοσχούλα!... Μέ σένα δέν ἔχω νά κάμω.

Καθώς ἤκουσε τήν φωνήν μου,
ἔκλεισε τό παράθυρον κ' ἔγινεν
ἄφαντη.

Μίαν ἄλλην ἡμέραν μέ εἶδε πάλιν
ἀπό τό παράθυρόν της εἰς ἐκείνην
τήν ἰδίαν θέσιν. Ἦμην πλαγιασμέ-
νος εἰς ἓνα ἴσκιον, ἄφηνά τας αἰγάς
μου νά βόσκουν κ' ἐσφύριζα ἓνα
ἦχον, ἓν ἄσμα τοῦ βουνοῦ αἰ-
πολικόν.⁴⁰

Δέν ἤξεύρω πῶς τῆς ἦλθε νά
μοῦ φωνάξη:

— Ἔτσι ὄλο τραγουδεῖς!... Δέ σ'
ἄκουσα ποτέ μου νά παίξης τό σο-
ουραύλι!... Βοσκός καί νά μήν ἔχη
σουραύλι, σάν παράξενο μοῦ φαί-
νεται⁴¹!...

Εἶχα ἐγώ σουραύλι (ἦτοι φλογέ-
ραν), ἀλλά δέν εἶχα ἀρκετόν θράσος
ὥστε νά παίζω ἐν γνώσει ὅτι θά μέ
ἤκουεν αὐτή... Τήν φοράν ταύτην

ἐφιλοτιμήθην νά παίξω πρὸς χάριν
της, ἀλλὰ δέν ἤξεύρω πῶς τῆς
ἐφάνη ἡ τέχνη μου ἡ αὐλητική. Μό-
νον ἤξεύρω ὅτι μοῦ ἔστειλε δι'
ἀμοιβήν ὀλίγα ξηρά σῦκα, κ' ἓνα
τάσι γεμᾶτο πετμέζι.⁴²

* * *

Μίαν ἔσπέραν, καθὼς εἶχα κατε-
βάσει τά γίδια μου κάτω εἰς τόν
αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς τοὺς βρά-
χους, ὅπου ἐσχημάτιζε χιλίους
γλαφυρούς⁴³ κολπίσκους καί ἀγκα-
λίτσες τό κῦμα, ὅπου ἄλλοῦ
ἐκυρτώνοντο οἱ βράχοι εἰς προ-
βλήτας καί ἄλλοῦ ἐκοιλαίνοντο εἰς
σπήλαια· καί ἀνάμεσα εἰς τοὺς τό-
σους ἐλιγμούς καί δαιδάλους τοῦ
νεροῦ, τό ὅποῖον εἰσεχώρει μορμου-
ρίζον⁴⁴, χορεῦον μέ ἀτάκτους φλο-
ίσβους καί ἀφρούς, ὅμοιον μέ τό
βρέφος τό ψελλίζον, πού ἀναπηδᾷ

εἰς τό λῖκνόν του καί λαχταρεῖ νά σηκωθῆ καί νά χορεύσῃ εἰς τήν χεῖρα τῆς μητρός πού τό ἔψαυσε — καθώς εἶχα κατεβάσει, λέγω, τά γίδια μου διά ν' «ἀρμυρίσουν»⁴⁵ εἰς τήν θάλασσαν, ὅπως συχνά ἔσυνήθιζα, εἶδα τήν ἀκρογιαλιάν πού ἦτον μεγάλη χαρά καί μαγεία, καί τήν «ἐλιμπίστηκα»⁴⁶, κ' ἔλαχτάρησα νά πέσω νά κολυμβήσω. Ἦτον τόν Αὐγουστον μῆνα.

Ανέβασα τό κοπάδι μου ὀλίγον παραπάνω ἀπό τόν βράχον, ἀνάμεσα εἰς δύο κρημνούς καί εἰς ἓνα μονοπάτι τό ὁποῖον ἔχαράσσετο ἑπάνω εἰς τήν ράχιν. Δι' αὐτοῦ εἶχα κατέλθει, καί δι' αὐτοῦ ἔμελλα πάλιν νά ἐπιστρέψω εἰς τό βουνόν τήν νύκτα εἰς τήν στάνην μου. Ἄφησα ἐκεῖ τά γίδια μου διά νά βοσκήσουν εἰς τά κρίταμα⁴⁷ καί τάς ἀρμυ-

ρήθρας, ἄν καί δέν ἐπεινοῦσαν πλέον. Τά ἐσφύριξα σιγά διά νά καθίσουν νά ἡσυχάσουν καί νά μέ περιμένουν. Μέ ἄκουσαν κ' ἐκάθισαν ἡσυχά. Ἐπτὰ ἢ ὀκτώ ἐξ αὐτῶν τράγοι ἦσαν κωδωνοφόροι καί θά ἤκουον μακρόθεν τούς κωδωνισμούς των, ἄν τυχόν ἐδείκνυον συμπτώματα ἀνησυχίας.

Ἐγύρισα ὀπίσω, κατέβην πάλιν τόν κρημνόν, κ' ἔφθασα κάτω εἰς τήν θάλασσαν. Τήν ὥραν ἐκείνην εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος, καί τό φεγγάρι σχεδόν ὀλόγεμον ἤρχισε νά λάμπῃ χαμηλά, ὡς δύο καλαμιές ὑψηλότερα ἀπό τά βουνά τῆς ἀντικρινῆς νήσου. Ὁ βράχος ὁ δικός μου ἔτεινε πρὸς βορρᾶν, καί πέραν ἀπό τόν ἄλλον κάβον πρὸς δυσμάς, ἀριστερά μου, ἔβλεπα μίαν πτυχήν ἀπό τήν πορφύραν τοῦ

ἡλίου, πού εἶχε βασιλέψει ἐκείνην τήν στιγμήν.

Ἦτον ἡ οὐρά τῆς λαμπρᾶς ἀ-
λουργίδος⁴⁸ πού σύρεται ὀπίσω, ἡ
ἦτον ὁ τάπητος, πού τοῦ ἔστρωνε,
καθώς λέγουν,⁴⁹ ἡ μάνα του, διά
νά καθίση νά δειπνήση.

Δεξιὰ ἀπό τόν μέγαν κυρτόν
βράχον μου, ἐσχηματίζετο μικρόν
ἄντρον θαλάσσιον, στρωμένο μέ
ἄσπρα κρυσταλλοειδῆ κοχύλια καί
λαμπρά ποικιλόχρωμα χαλίκια,
πού ἐφαίνετο πώς τό εἶχον εὐτρε-
πίσει καί στολίσει αἱ νύμφαι τῶν
θαλασσῶν.⁵⁰ Ἀπό τό ἄντρον ἐκεῖνο
ἤρχιζεν ἕνα μονοπάτι, διά τοῦ
ὁποίου ἀνέβαινέ τις πλαγίως τήν
ἀπότομον ἀκρογιαλιάν, κ' ἔφθανεν
εἰς τήν κάτω πόρταν τοῦ τοιχογυ-
ρίσματος τοῦ κύρ Μόσχου, τοῦ
ὁποίου ὁ ἕνας τοῖχος ἔζωνεν εἰς

μῆκος ἑκατοντάδων μέτρων ὅλον
τόν αἰγιαλόν.

Ἐπέταξα ἀμέσως τό ὑποκάμισόν
μου, τήν περισκελίδα⁵¹ μου, κ'
ἔπεσα εἰς τήν θάλασσαν. Ἐπλύθην,
ἐλούσθην, ἐκολύμβησα ἐπ' ὀλίγα
λεπτά τῆς ὥρας. Ἡσθανόμην γλύ-
καν, μαγείαν ἄφατον,⁵² ἐφанта-
ζόμην τόν ἑαυτόν μου ὡς νά ἦμην
ἐν μέ τό κῦμα, ὡς νά μετεῖχον τῆς
φύσεως αὐτοῦ, τῆς ὑγρᾶς καί
ἀλμυρᾶς καί δροσώδους. Δέν θά
μοῦ ἔκανε ποτέ καρδιά νά ἔβγω
ἀπό τήν θάλασσαν, δέν θά ἐχόρ-
ταινα ποτέ τό κολύμβημα, ἄν δέν
εἶχα τήν ἔννοιαν τοῦ κοπαδιοῦ μου.
Ὅσην ὑπακοήν καί ἄν εἶχαν πρὸς
ἐμέ τά ἐρίφια⁵³ καί ἄν ἤκουον τήν
φωνήν μου διά νά καθίσουν ἤσυχα,
ἐρίφια ἦσαν, δυσάγωγα καί

ἄπιστα⁵⁴ ὅσον καί τά μικρά παιδιά.
Ἐφοβούμεν μήπως τινά ἀποσκιρ-
τήσουν καί μοῦ φύγουν, καί τότε
ἔπρεπε νά τρέχω νά τά ζητῶ τήν
νύκτα εἰς τούς λόγγους καί τά βου-
νά ὀδηγούμενος μόνον ἀπό τόν
ἦχον τῶν κωδωνίσκων τῶν τρά-
γων! Ὅσον ἀφορᾷ τήν Μοσχούλαν,
διά νά εἶμαι βέβαιος, ὅτι δέν θά μοῦ
φύγη πάλιν, καθώς μοῦ εἶχε φύγει
τήν ἄλλην φοράν, ὅποτε ὁ ἄγνω-
στος κλέπτης (ὦ νά τόν ἔπιανα) τῆς
εἶχε κλέψει, ὁ ἀνόητος, τόν ἐπί-
χρυσον κωδωνίσκον μέ τό κόκκι-
νον περιδέραιον ἀπό τόν λαιμόν, ἐ-
φρόντισα νά τήν δέσω μ' ἓνα σχοι-
νάκι εἰς τήν ρίζαν ἑνός θάμνου
ὀλίγον παραπάνω ἀπό τόν βράχον
εἰς τήν βάσιν τοῦ ὁποίου εἶχα
ἀφήσει τά ροῦχά μου πρίν ριφθῶ
εἰς τήν θάλασσαν.

Ἐπήδησα ταχέως ἔξω, ἐφόρεσα τό ὑποκάμισόν μου, τήν περισκελίδα μου, ἔκαμα ἓνα βῆμα διά νά ἀναβῶ. Ἄνω τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου, τοῦ ὁποίου ἡ βᾶσις ἐβρέχετο ἀπό τήν θάλασσαν, θά ἔλυσά τήν Μοσχούλαν, τήν μικρήν αἰγά μου, καί μέ διακόσια ἢ περισσότερα βήματα θά ἐπέστρεφα πλησίον εἰς τό κοπάδι μου. Ὁ μικρός ἐκεῖνος ἀνήφορος, ὁ ὀλισθηρός κρημνός ἦτον δι' ἐμέ ἄθυρμα,⁵⁵ ὅσον ἓνα σκαλοπάτι μαρμαρίνης σκάλας, τό ὁποῖον φιλοτιμοῦνται⁵⁶ νά πηδήσουν ἐκ τῶν κάτω πρός τά ἄνω ἀμιλλώμενα τά παιδιά τῆς γειτονιάς.

Τήν στιγμὴν ἐκείνην, ἐνῶ ἔκαμα τό πρῶτον βῆμα, ἀκούω σφοδρόν πλατάγισμα εἰς τήν θάλασσαν, ὡς σώματος πίπτοντος εἰς τό κύμα. Ὁ

κρότος ἤρχετο δεξιόθεν, ἀπό τό μέρος τοῦ ἀντροῦ τοῦ κογκυλοστρώτου καί νυμφοστολίστου, ὅπου ἤξευρα, ὅτι ἐνίστε κατήρχετο ἡ Μοσχούλα, ἡ ἀνεψιά τοῦ κύρ Μόσχου, κ' ἐλούετο εἰς τήν θάλασσαν. Δέν θά ἐρριψοκινδύνεα νά ἔλθω τόσον σιμά εἰς τά σύνορά της, ἐγώ ὁ σατυρίσκος τοῦ βουνοῦ,⁵⁷ νά λουσθῶ, ἐάν ἤξευρα ὅτι ἐσυνήθιζε νά λούεται καί τήν νύκτα μέ τό φῶς τῆς σελήνης. Ἐγνώριζα, ὅτι τό πρωί, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου συνήθως ἐλούετο.

Ἐκαμα δύο τρία βήματα χωρίς τόν ἐλάχιστον θόρυβον, ἀνερριχήθην εἰς τά ἄνω, ἔκυψα μέ ἄκραν προφύλαξιν πρὸς τό μέρος τοῦ ἀντροῦ, καλυπτόμενος ὀπισθεν ἑνός σχοίνου καί σκεπτόμενος ἀπό τήν κορυφήν τοῦ βράχου, καί εἶδα

πράγματι ὅτι ἡ Μοσχούλα εἶχε πέ-
σει ἀρτίως⁵⁸ εἰς τό κῦμα γυμνή, κ'
ἐλούετο...

* * *

Τήν ἀνεγνώρισα πάραυτα εἰς τό
φῶς τῆς σελήνης τό μελιχρόν,⁵⁹ τό
περιαργυροῦν⁶⁰ ὅλην τήν ἄπειρον
ὀθόνην τοῦ γαληνιῶντος πελάγους,
καί κάμνον νά χορεύουν φωσφορί-
ζοντα τά κύματα. Εἶχε βυθισθῆ ἄπαξ
καθώς ἐρρίφθη εἰς τήν θάλασσαν,
εἶχε βρέξει τήν κόμην της, ἀπό τούς
βοστρύχους⁶¹ τῆς ὁποίας ὡς ποτα-
μός ἀπό μαργαρίτας ἔρρεε τό νε-
ρόν, καί εἶχεν ἀναδύσει· ἔβλεπε κα-
τά τύχην πρὸς τό μέρος ὅπου ἤμην
ἐγώ, κ' ἐκινεῖτο ἐδῶ κ' ἐκεῖ προ-
σπαίζουσα⁶² καί πλέουσα. Ἦξευρε
καλῶς νά κολυμβᾷ.

Διά νά φύγω ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος νά πατήσω ἐπί μίαν στιγμήν ὀρθός εἰς τήν κορυφήν τοῦ βράχου, εἶτα νά κύψω ὀπισθεν θάμνων, νά λύσω τήν αἶγά μου, καί νά γίνω ἄφαντος κρατῶν τήν πνοήν μου, χωρίς τόν ἐλάχιστον κρότον ἢ θροῦν.⁶³ Ἄλλ' ἡ στιγμή καθ' ἣν θά διηρχόμην διά τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου ἦρκει διά νά μέ ἴδῃ ἡ Μοσχούλα. Ἦτον ἀδύνατον, καθώς ἐκείνη ἔβλεπε πρὸς τό μέρος μου, νά φύγω ἀόρατος.

Τό ἀνάστημά μου θά διεγράφετο διά μίαν στιγμήν ὑψηλόν καί δεχόμενον δασιλῶς⁶⁴ τό φῶς τῆς σελήνης, ἐπάνω τοῦ βράχου. Ἐκεῖ ἡ κόρη θά μέ ἔβλεπε, καθώς ἦτον ἐστραμμένη πρὸς τά ἐδῶ. ὦ! πῶς θά ἐξαφνίζετο. Θά ἐτρόμαζεν εὐλόγως, θά ἐφώναζεν, εἶτα θά μέ κα-

τηγόρει διά σκοπούς ἀθεμίτους, καί τότε ἀλλίμονον εἰς τόν μικρόν βοσκόν!

Ἡ πρώτη ἰδέα μου ἦτον νά βήξω, νά τῆς δώσω ἀμέσως εἶδησιν, καί νά κράξω: «— Βρέθηκα ἐδῶ, χωρίς νά ξέρω... Μήν τρομάζης!... φεύγω ἀμέσως, κοπέλα μου!»

Πλήν, δέν ἤξεύρω πῶς, ὑπήρξα σκαιός⁶⁵ καί ἄτολμος. Κανείς δέν μέ εἶχε διδάξει μαθήματα κοσμιότητος εἰς τά βουνά μου. Συνεστάλην, κατέβην πάλιν κάτω εἰς τήν ρίζαν τοῦ βράχου κ' ἐπερίμενα.

«Αὐτή δέν θ' ἀργήσῃ, ἔλεγα μέσα μου· τώρα θά κολουμπήσῃ, θά ντυθῆ καί θά φύγῃ... Θά τραβήξῃ αὐτή τό μονοπάτι της κ' ἐγώ τόν κρημνό μου!...»⁶⁶

Κ' ἐνθυμήθην τότε τόν Σισώην, καί τόν πνευματικόν τοῦ μοναστηρίου,

τόν παπα-Γρηγόριον, οἵτινες πολ-
λάκις μέ εἶχον συμβουλεύσει νά φε-
ύγω, πάντοτε, τόν γυναικεῖον
πειρασμόν!

Ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ νά περιμένω
δέν ὑπῆρχε ἄλλον μέσον ἢ προ-
σφυγή, εἰμή ν' ἀποφασίσω νά
ριφθῶ εἰς τήν θάλασσαν, μέ τά
ροῦχα, ὅπως ἤμην, νά κολυμβήσω
εἰς τά βαθέα, ἄπατα νερά, ὅλον τό
πρός δυσμάς διάστημα, τό ἀπό τῆς
ἀκτῆς ὅπου εὕρισκόμην, ἐντεῦθεν
τοῦ μέρους ὅπου ἐλούετο ἡ νεῆνις,
μέχρι τοῦ κυρίως ὄρμου καί τῆς
ἄμμου, ἐπειδή εἰς ὅλον ἐκεῖνο τό
διάστημα ὡς ἡμίσεος μιλίου, ἡ
ἀκρογιαλιά ἦτον ἄβατος, ἀπάτητος,
ὄλη βράχος καί κρημνός. Μόνον εἰς
τό μέρος ὅπου ἤμην ἐσχηματίζετο
τό λῖκνον ἐκεῖνο τοῦ θαλασσίου

νεροῦ, μεταξύ σπηλαίων καί βράχων.

Θ' ἄφηνά τήν Μοσχούλαν μου, τήν αἶγα, εἰς τήν τύχην της, δεμένην ἐκεῖ ἐπάνω, ἄνωθεν τοῦ βράχου, καί ἅμα ἔφθανα εἰς τήν ἄμμον μέ διάβροχα⁶⁷ τά ροῦχά μου (διότι ἦτον ἀνάγκη νά πλεύσω μέ τά ροῦχα), στάζων ἄλμην καί ἀφρόν, θά ἐβάδιζα δισχίλια βήματα διά νά ἐπιστρέψω ἀπό ἄλλο μονοπάτι πάλιν πλησίον τοῦ κοπαδιοῦ μου, θά κατέβαινα τόν κρημνόν παρακάτω διά νά λύσω τήν Μοσχούλαν τήν αἶγά μου, ὅποτε ἡ ἀνεψιά τοῦ κύρ Μόσχου θά εἶχε φύγει χωρίς ν' ἀφήσῃ βεβαίως κανέν ἴχνος εἰς τόν αἰγιαλόν. Τό σχέδιον τοῦτο ἂν τό ἐξετέλουν, θά ἦτον μέγας κόπος, ἀληθῆς ἄθλος. Θά ἐχρειάζετο δέ καί μίαν ὥραν καί πλέον. Οὐδέ θά ἤμην

πλέον βέβαιος περί τῆς ἀσφαλείας τοῦ κοπαδιοῦ μου.

Δέν ὑπῆρχεν ἄλλη αἴρεσις,⁶⁸ εἰμή νά περιμένω. Θά ἐκράτουν τήν ἀναπνοήν μου. Ἡ κόρη ἐκείνη δέν θά ὑπώπτευε τήν παρουσίαν μου. Ἄλλως⁶⁹ ἤμην ἐν συνειδήσει ἀθῶος.

Ἐντοσοῦτώ ὅσον ἀθῶος καί ἄν ἤμην, ἡ περιέργεια δέν μοῦ ἔλειπε. Καί ἀνερριχήθην πάλιν σιγά-σιγά πρὸς τά ἐπάνω καί εἰς τήν κορυφήν τοῦ βράχου, καλυπτόμενος ὀπισθεν τῶν θάμνων· ἔκυψα νά ἴδω τήν κολυμβῶσαν νεάνιδα.

Ἦτον ἀπόλαυσις, ὄνειρον, θαῦμα. Εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ὡς πέντε ὀργυιάς⁷⁰ ἀπό τό ἄντρον, καί ἔπλεε, κ' ἔβλεπε τώρα πρὸς ἀνατολάς, στρέφουσα τά νῶτα πρὸς τό μέρος μου. Ἐβλεπα τήν ἀμαυράν

καί ὅμως χρυσίζουσαν ἀμυδρῶς
κόμην της, τόν τράχηλόν της τόν
εὐγραμμον, τὰς λευκάς ὡς γάλα
ῶμοπλάτας, τοὺς βραχίονας τοὺς
τορνευτούς,⁷¹ ὅλα συγχεόμενα, με-
λιχρά καί ὄνειρώδη εἰς τό φέγγος
τῆς σελήνης. Διέβλεπα τήν ὀσφύν⁷²
της τήν εὐλύγιστον, τὰ ἰσχία της,
τὰς κνήμας, τοὺς πόδας της, μεταξύ
σκιᾶς καί φωτός, βαπτιζόμενα εἰς
τό κῦμα. Ἐμάντευα τό στέρνον της,
τοὺς κόλπους⁷³ της, γλαφυρούς,
προέχοντας, δεχομένους ὅλας τῆς
αὔρας τὰς ριπάς καί τῆς θαλάσσης
τό θεῖον ἄρωμα. Ἦτον πνοή,
ἴνδαλμα⁷⁴ ἀφάνταστον, ὄνειρον
ἐπιπλέον εἰς τό κῦμα· ἦτο νηρηίς,
νύμφη, σειρήν,⁷⁵ πλέουσα, ὡς πλέ-
ει ναῦς μαγική, ἢ ναῦς τῶν ὀνει-
ρων...

Οὔτε μοῦ ἦλθε τότε ἡ ἰδέα ὅτι, ἂν

ἐπάτουν ἐπάνω εἰς τόν βράχον,
ὄρθιος ἢ κυρτός, μέ σκοπόν νά φύ-
γω, ἦτον σχεδόν βέβαιον, ὅτι ἡ νέα
δέν θά μ' ἔβλεπε, καί θά
ἤμποροῦσα ν' ἀποχωρήσω ἐν τά-
ξει. Ἐκείνη ἔβλεπε πρὸς ἀνατολάς,
ἐγὼ εὐρισκόμην πρὸς δυσμάς
ὀπισθέν της. Οὔτε ἡ σκιά μου δέν
θά τήν ἐτάραττεν. Αὕτη, ἐπειδή ἡ
σελήνη ἦτον εἰς τ' ἀνατολικά, θά
ἔπιπτε πρὸς τό δυτικόν μέρος,
ὀπισθεν τοῦ βράχου μου, κ'
ἐντεῦθεν τοῦ ἀντροῦ.

Εἶχα μείνει χάσκων, ἐν ἐκστάσει,
καί δέν ἐσκεπτόμην πλέον τά
ἐπίγεια.

* * *

Δέν δύναμαι νά εἶπω ἂν μοῦ
ἦλθον πονηροί, καί συνάμα παιδι-
κοί ἀνόητοι λογισμοί, ἐν εἴδει
εὐχῶν κατάραι. «Νά ἐκινδύνευεν

ἔξαφνα! νά ἔβαζε μιά φωνή! νά ἔβλεπε κανένα ροφόν εἰς τόν πυθμένα, τόν ὅποῖον νά ἐκλάβῃ διά θηρίον, διά σκυλόψαρον, καί νά ἐφώναζε βοήθειαν!...»

Εἶναι ἀληθές, ὅτι δέν ἐχόρταινα νά βλέπω τό ὄνειρον, τό πλέον εἰς τό κῦμα. Ἀλλά τήν τελευταίαν στιγμήν, ἀλλοκότως, μοῦ ἐπανήλθε πάλιν ἡ πρώτη ἰδέα... Νά ριφθῶ εἰς τά κύματα, πρὸς τό ἀντίθετον μέρος, εἰς τά ὀπισθεν, νά κολυμβήσω ὅλον ἐκεῖνο τό διάστημα ἕως τήν ἄμμον, καί νά φύγω, νά φύγω τόν πειρασμόν!...

Καί πάλιν δέν ἐχόρταινα νά βλέπω τό ὄνειρον... Αἴφνης εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πραγματικοῦ κόσμου μ' ἐπανεφέρεν ἡ φωνή τῆς κασίκας μου. Ἡ μικρή Μοσχούλα ἤρχισεν αἴφνης νά βελάζῃ!...

ὦ, αὐτό δέν τό εἶχα προβλέψει.
Ἐμποροῦσα νά σιωπῶ ἐγώ, ἀλλά
δυστυχῶς δέν ἦτον εὐκόλον νά
ἐπιβάλω σιωπήν εἰς τήν αἶγά μου.
Δέν ἤξευρα καλά ἄν ὑπῆρχον πρό-
χειροι φιμώσεις διά τά θρέμματα,⁷⁶
ἐπειδή δέν εἶχα μάθει ἀκόμη νά
κλέπτω ζωντανά πράγματα,⁷⁷ κα-
θώς ὁ ἄγνωστος ἐχθρός, ὁ ὁποῖος
τῆς εἶχε κλέψει τόν κωδωνίσκον·
ἀλλά δέν τῆς εἶχε κόψει καί τήν
γλῶσσαν διά νά μή βελάζη. — Μέ
ράμνον⁷⁸ πολύκλαδον εἰς τό στόμα,
ἤ μέ σπартίον περί τό ρύγχος, ἤ
ὅπως ἄλλως· ἀλλά καί ἄν τό
ἤξευρα ποῦ νά τό συλλογισθῶ!

Ἐτρεξα τότε παράφορος νά
σφίγξω τό ρύγχος της μέ τήν παλά-
μην, νά μή βελάζη... Τήν στιγμὴν
ἐκείνην ἐλησμόνησα τήν κόρην τήν
κολυμβῶσαν χάριν αὐτῆς ταύτης

τῆς κόρης. Δέν ἐσκέφθην ἄν ἦτον φόβος νά μέ ἰδῆ, καί ἡμιωρθώθην κυρτός πάντοτε, κ' ἐπάτησα ἐπί τοῦ βράχου, διά νά προλάβω καί φθάσω πλησίον τῆς κατσίκας. Συγχρόνως μ' ἐκυρίευσε καί ὁ φόβος ἀπό τήν φιλοστοργίαν τήν ὁποίαν ἔτρεφα πρὸς τήν πτωχήν⁷⁹ αἰγά μου. Τό σχοινίον μέ τό ὁποῖον τήν εἶχα δέσει εἰς τήν ρίζαν τοῦ θάμνου ἦτον πολύ κοντόν. Τάχα μήν «ἐσχοινιάσθη»,⁸⁰ μήν ἐμπερδεύθη καί περιεπλάκη ὁ τράχηλός της, μήν ἦτον κίνδυνος νά πνιγῆ τό ταλαίπωρον ζῶον;

* * *

Δέν ἤξεύρω ἄν ἡ κόρη λουομένη εἰς τήν θάλασσαν ἤκουσε τήν φωνήν τῆς γίδας μου. Ἀλλά καί ἄν τήν εἶχεν ἀκούσει, τί τό παράδοξον; Ποῖος φόβος ἦτον; Τό ν' ἀκούῃ τις

φωνήν ζώου ἐκεῖ πού κολουμβᾶ,
ἀφοῦ δέν ἀπέχει εἰμή ὀλίγας
ὀργυιάς ἀπό τήν ξηράν, δέν εἶναι
τίποτε ἕκτακτον.

Ἄλλ' ὅμως, ἡ στιγμή ἐκείνη, πού
εἶχα πατήσει εἰς τήν κορυφήν τοῦ
βράχου, ἤρκεσεν. Ἡ νεαρά κόρη,
εἴτε ἤκουσεν εἴτε ὄχι τήν φωνήν τῆς
κατσίκας —μᾶλλον φαίνεται ὅτι τήν
ἤκουσε, διότι ἔστρεψε τήν κεφαλὴν
πρός τό μέρος τῆς ξηρᾶς...— εἶδε
τόν μαῦρον ἴσκιον μου, τόν διακα-
μόν⁸¹ μου, ἐπάνω εἰς τόν βράχον,
ἀνάμεσα εἰς τούς θάμνους, καί
ἀφῆκε μισοπνιγμένην κραυγήν φό-
βου...

Τότε μέ κατέλαβε τρόμος, συγκί-
νησις, λύπη ἀπερίγραπτος. Τά γό-
νατά μου ἐκάμφθησαν. Ἐξαλλος ἐκ
τρόμου, ἠδυνήθην ν' ἀρθρώσω
φωνήν, κ' ἔκραξα:

— Μή φοβᾶσαι!... δέν εἶναι τίπο-
τε... δέν σοῦ θέλω κακόν!

Καί ἔσκεπτόμην λίαν τεταραγμέ-
νος ἂν ἔπρεπε νά ριφθῶ εἰς τήν θά-
λασσαν, μᾶλλον, διά νά ἔλθω εἰς
βοήθειαν τῆς κόρης, ἢ νά τρέξω καί
νά φύγω... Ἦρκει ἡ φωνή μου νά
τῆς ἔδιδε μεγαλύτερον θάρρος ἢ
ὅσον ἡ παραμονή μου καί τό τρέξι-
μόν μου εἰς βοήθειαν.

Συγχρόνως τότε, κατά συγκυρίαν
ὄχι παράδοξον, καθότι ὄλοι οἱ
αἰγιαλοί καί αἱ θάλασσαι ἐκεῖναι
ἐσυχνάζοντο ἀπό τούς ἀλιεῖς, μία
βάρκα ἐφάνη νά προβάλλη
ἀντικρῦ, πρὸς τό ἀνατολικο-
μεσημβρινόν μέρος, ἀπό τόν πέρα
κάβον, τόν σχηματίζοντα τό δεξιόν
οἶονεῖ κέρας⁸² τοῦ κολπίσκου.
Ἐφάνη πλέουσα ἀργά, ἐρχομένη
πρὸς τά ἐδῶ, μέ τάς κώπας· πλήν ἡ

ἐμφάνισίς της, ἀντί νά δώσῃ θάρρος εἰς τήν κόρην, ἐπέτεινε τόν τρόπον της.

Ἀφῆκε δευτέραν κραυγήν μεγαλυτέρας ἀγωνίας. Ἐν ἀκαρεῖ⁸³ τήν εἶδα νά γίνεται ἄφαντη εἰς τό κύμα. Δέν ἔπρεπε τότε νά διστάσω. Ἡ βάρκα ἐκείνη ἀπεῖχεν ὑπέρ τās εἴκοσιν ὀργυιάς, ἀπό τό μέρος ὅπου ἠγωνία ἦ κόρη, ἐγώ ἀπεῖχα μόνον πέντε ἢ ἕξ ὀργυιάς. Πάραυτα, ὅμως ἤμην, ἐρρίφθην εἰς τήν θάλασσαν, πηδήσας μέ τήν κεφαλὴν κάτω, ἀπό τό ὕψος τοῦ βράχου.⁸⁴ Τό βύθος τοῦ νεροῦ ἦτον ὑπέρ τά δύο ἀναστήματα. Ἐφθασα σχεδόν εἰς τόν πυθμένα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀμμόστρωτος, ἐλεύθερος βράχων καί πετρῶν, καί δέν ἦτο φόβος νά κτυπήσω. Πάραυτα ἀνέδυν καί

ἀνήλθον εἰς τόν ἀφρόν τοῦ κύματος.

Ἀπεῖχον τώρα ὀλιγότερον ἢ πέντε ὀργυιάς ἀπό τό μέρος τοῦ πόντου, ὅπου ἐσχηματίζοντο δῖναι καί κύκλοι συστρεφόμενοι εἰς τόν ἀφρόν τῆς θαλάσσης, οἱ ὅποιοι θά ἦσαν ὡς μνήμα ὑγρόν καί ἀκαριαῖον διά τήν ἀτυχῆ παιδίσκην τά μόνα ἴχνη τά ὅποια ἀφήνει ποτέ εἰς τήν θάλασσαν ἀγωνιῶν ἀνθρώπινον πλάσμα!... Μέ τρία στιβαρά πηδήματα καί πλευσίματα, ἐντός ὀλίγων στιγμῶν, ἔφθασα πλησίον της...

Εἶδα τό εὐμορφον σῶμα νά παραδέρνη κάτω, πλησιέστερον εἰς τόν βυθόν τοῦ πόντου ἢ εἰς τόν ἀφρόν τοῦ κύματος, ἐγγύτερον τοῦ θανάτου ἢ τῆς ζωῆς· ἐβυθίσθην,

ἤρπασα τήν κόρην εἰς τάς ἀγκάλας μου, καί ἀνῆλθον.

Καθώς τήν εἶχα περιβάλει μέ τόν ἀριστερόν βραχίονα, μοῦ ἐφάνη ὅτι ἤσθάνθην ἀσθενῆ τήν χλιαράν πνοήν της εἰς τήν παρειάν⁸⁵ μου. Εἶχα φθάσει ἐγκαίρως, δόξα τῷ Θεῷ!... Ἐντούτοις δέν παρεῖχε σημεία ζωῆς ὀλοφάνερα... Τήν ἐτίναξα μέ σφοδρόν κίνημα, αὐθορμήτως, διά νά δυνηθῆ ν' ἀναπνεύσῃ, τήν ἔκαμα νά στηριχθῆ ἐπί τῆς πλάτης μου, καί ἔπλευσα, μέ τήν χεῖρα τήν δεξιάν καί μέ τούς πόδας, ἔπλευσα ἰσχυρῶς πρὸς τήν ξηράν. Αἱ δυνάμεις μου ἐπολλαπλασιάζοντο θαυμασίως.

Ἦσθάνθην ὅτι προσεκολλᾶτο τό πλάσμα ἐπάνω μου· ἤθελε τήν ζωήν της· ὦ! ἄς ἔζη, καί ἄς ἦτον εὐτυχής. Κανείς ἰδιοτελής λογισμός

δέν ὑπήρχε τήν στιγμήν ἐκείνην εἰς τό πνεῦμά μου. Ἡ καρδία μου ἦτο πλήρης αὐτοθυσίας καί ἀφιλοκερδεΐας. Ποτέ δέν θά ἐζήτουν ἀμοιβήν!

Ἐπί πόσον ἀκόμη θά τό ἐνθυμοῦμαι ἐκεῖνο τό ἀβρόν, τό ἀπαλόν σῶμα τῆς ἀγνῆς κόρης, τό ὁποῖον ἤσθάνθην ποτέ⁸⁶ ἐπάνω μου ἐπ' ὀλίγα λεπτά τῆς ἄλλως ἀνωφελοῦς ζωῆς μου! Ἦτον ὄνειρον, πλάνη, γοητεία.⁸⁷ Καί ὅποσον διέφερεν ἀπό ὅλας τάς ἰδιοτελεῖς περιπτύξεις, ἀπό ὅλας τάς⁸⁸ λυκοφιλίας καί τούς κυνέρωτας τοῦ κόσμου ἢ ἐκλεκτή, ἢ αἰθέριος ἐκείνη ἐπαφή! Δέν ἦτο βάρος ἐκεῖνο, τό φορτίον τό εὐάγκαλον,⁸⁹ ἀλλ' ἦτο ἀνακούφισις καί ἀναψυχή. Ποτέ δέν ἤσθάνθην τόν ἑαυτόν μου

ἐλαφρότερον ἢ ἔφ' ὅσον ἐβάσταζον
τό βάρος ἐκεῖνο... Ἦμην ὁ ἄνθρω-
πος, ὅστις κατώρθωσε νά συλλάβῃ
μέ τάς χεῖράς του πρὸς στιγμὴν ἐν
ὄνειρον, τό ἴδιον ὄνειρόν του...

* * *

Ἡ Μοσχούλα ἔζησε, δέν ἀπέθα-
νε. Σπανίως τὴν εἶδα ἔκτοτε, καί δέν
ἤξεύρω τί γίνεται τώρα, ὅποτε εἶναι
ἀπλῆ θυγάτηρ τῆς Εὐας,⁹⁰ ὅπως
ὄλαι.

Ἄλλ' ἐγὼ ἐπλήρωσα τὰ λύτρα
διὰ τὴν ζωὴν της. Ἡ ταλαίπωρος
μικρὴ μου κατσίκα, τὴν ὁποῖαν εἶχα
λησμονήσει πρὸς χάριν της, πράγ-
ματι «ἐσχοινιάσθη»· περιεπλάκη
κακὰ εἰς τό σχοινίον, μέ τό ὅποῖον
τὴν εἶχα δεμένην, καί ἐπνίγη!...
Μετρίως ἐλυπήθην, καί τὴν ἔκαμα
θυσίαν πρὸς χάριν της.

Κ' ἐγὼ ἔμαθα γράμματα, ἐξ εὐνοίας καὶ ἐλέους τῶν καλογήρων, κ' ἔγινα δικηγόρος... Ἀφοῦ ἔπέρασα ἀπὸ δύο ἱερατικῆς σχολῆς, ἦτον ἐπόμενον!

Τάχα ἢ μοναδική ἐκείνη περίστασις, ἢ ὄνειρώδης ἐκείνη ἀνάμνησις τῆς λουομένης κόρης, μ' ἔκαμε νά μή γίνω κληρικός; Φεῦ! ἀκριβῶς ἢ ἀνάμνησις ἐκείνη ἔπρεπε νά μέ κάμῃ νά γίνω μοναχός.

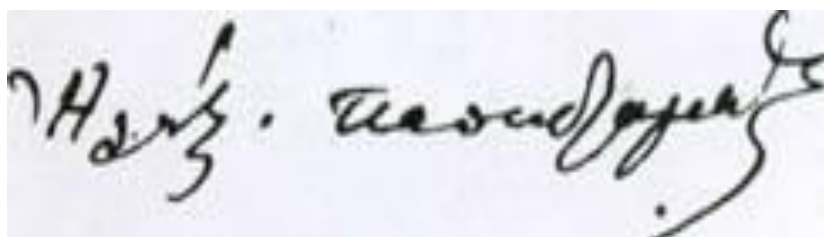
Ὅρθῶς ἔλεγεν ὁ γηραιός Σισώης ὅτι «ἂν ἤθελαν νά μέ κάμουν καλόγερον, δέν ἔπρεπε νά μέ στείλουν ἔξω ἀπὸ τό μοναστήρι...». Διὰ τήν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου ἤρκουν τά ὀλίγα ἐκεῖνα κολλυβογράμματα, τά ὅποια αὐτός μέ εἶχε διδάξει, καί μάλιστα ἦσαν καί πολλά!...

Καί τώρα, ὅταν ἐνθυμοῦμαι τό κοντόν ἐκεῖνο σχοινίον, ἀπό τό ὅποῖον ἐσχοινιάσθη κ' ἐπνίγη ἡ Μοσχούλα, ἡ κατσίκα μου, καί ἀναλογίζομαι τό ἄλλο σχοινίον τῆς παραβολῆς,⁹¹ μέ τό ὅποῖον εἶναι δεμένος ὁ σκύλος εἰς τήν αὐλήν τοῦ ἀφέντη του, διαπορῶ μέσα μου ἂν τά δύο δέν εἶχαν μεγάλην συγγένειαν, καί ἂν δέν ἦσαν ὡς «σχοίνισμα κληρονομίας»⁹² δι' ἐμέ, ὅπως ἡ Γραφή λέγει.

”ὦ! ἄς ἦμην ἀκόμη βοσκός εἰς τά ὄρη!...”

(Διά τήν ἀντιγραφὴν)

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

A handwritten signature in Greek, which appears to read "Α. Παπαδιμαντής". The handwriting is cursive and somewhat stylized.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

---

* Το κείμενο παρατίθεται όπως στην έκδοση των Απάντων του Παπαδιαμάντη από τον Ν .Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟ, τ. 3, Αθ.: εκδ. Δόμος, 1989, σσ. 261-273.

- 1. στρυφνόν (< στρύφνος, φυτό που ο χυμός του προξενούσε έκφραση αποστροφής· εδώ προκειμένου για ήθος προσώπου): τραχύ, αυστηρό, άρα αρρενωπό.**
- 2. Είτα· έπειτα.**
- 3. επί Καποδίστρια κυβερνήτου· δηλ. κατά την περίοδο 1828-1831, οπότε ως γνωστό αναπτύχθηκε ευρύ εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Ελλάδα.**

4. κωλυόμενος να ιερατεύη· του απαγορευόταν να τελεί μυστήρια ως ιερέας, ίσως ως ποινή για το παράπτωμά του.
5. εγκαταβίωσεν (<εν+κατά+βιώ)· πέρασε τη ζωή του μέσα...
6. Κοινόβιον του Ευαγγελισμού· την Ι.Μ. Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, στη Σκιάθο, που λειτουργούσε με πνεύμα κολλυβάδικο, χτισμένη (πιθ. το 1794) πάνω στα ερείπια της παλαιότερης μονής των Αγαλλιανών σε υψηλόκρημη κορυφή.
7. το έχον γενναίαν αγαθοεργίαν ως εξόχως ελαφρυντικήν περιστάσιν· είχε ως μεγάλο ελαφρυντικό το ότι ενήργησε με τόλμη που κατέληξε ...σε γάμο.
8. Ριζάρειον [Εκκλησιαστική Σχολή]· ιδρυμένη από τους εθνικούς

ευεργέτες Μ. και Γ. Ριζάρη — σήμερα στην οδό Βασ. Σοφίας (1844 κ.εξ.).

9. προλύτου· ασκήσιμου, απλού πτυχιούχου (προλυτεία: αποφοίτηση, απόλυση, πτυχίο λυτείας — παλαιά απόδοση πανεπιστημιακού τίτλου).
10. είμαι περιωρισμένος· δεν έχω οικονομική άνεση· είμαι ανεπιτήδειος· δεν έχω τα «επιτήδεια» (πόρους) — ομόσημες εκφράσεις.
11. οιονεί (<οίον ει)· σαν, τρόποντινά, κατά κάποιον τρόπο. Βλ. σχετικά στην κατακλείδα του διηγήματος, όπου η παρομοίωση επανέρχεται.
12. φυσικός άνθρωπος· «ζῶν κατά φύσιν». Ο Παπαδιαμάντης γενικά δεν συμπαθούσε τον πολιτισμό των αστικών κέντρων που απο-

- μάκρυνε τους ανθρώπους από την παράδοση.
13. **ύπερθεν (επίρρ.)· πάνω από, υπεράνω του...**
14. **κατάμερον· εξοχική περιοχή που ανήκει σε κάποιον, περιοχή όπου κάποιος βοσκός διαμένει με το κοπάδι του.**
15. **Ξάρμενο, και παρακάτω Πλατάνα, Μέγας Γιαλός, Κλήμα κλπ.· τοπωνύμια της Σκιάθου.**
16. **Για ιστιοφόρα που θαλασσοδέρνουν: ξάρμενα· χωρίς αρματωσιά· ξυλάρμενα· με δεμένα λόγω κακοκαιρίας τα πανιά κι εκτεθειμένα στον άνεμο.**
17. **Καικίαν· τον βορειοανατολικό άνεμο των αρχαίων («ἀπό τῆς ἄρκτου [από το Βορρά] ῥέων ἄνεμος», κατά μεσαιωνική πηγή).**

18. αναπεπταμένη (<αναπετάννου-
μι): ανοιχτή, εκτεθειμένη/ανοιγμέ-
νη προς...
19. φραγγέλιον· μαστίγιο (λέξη εκ-
κλησιαστική).
20. Αρχή προσευχών.
21. Δευτερονόμιον ΚΓ ' 25-26:
«Ἐάν δέ εἰσέλθῃς εἰς ἀμητόν
[στα σπαρτά] τοῦ πλησίον σου,
καί συλλέξεις ἐν ταῖς χερσίν σου
στάχυς καί δρέπανον οὐ μή
ἐπιβάλης ἐπί τόν ἀμητόν τοῦ
πλησίον σου. – ἔάν δέ εἰσέλθῃς
εἰς τόν ἀμπελώνα τοῦ πλησίον
σου, φάγη σταφυλήν ὅσον ψυχὴν
σου ἐμπλησθῆναι, εἰς δέ ἄγγος
[δοχεῖο] οὐκ ἐμβαλεῖς».
22. να θειαφίση, ν' αργολογήση· να
ραντίσει τα κλήματα με θειάφι για
την πρόληψη ασθενειών και να
τα απαλλάξει από τους αργούς

(άχρηστους) βλαστούς — αντίστοιχα.

23. νομήν (με τη νομική του σημασία ο όρος)· εξουσία, κατοχή και χρήση.

24. επατούσα (κοιν. ιδιωμ.)· παραβίαζα.

25. φασκιές· λουρίδες (εδώ δερμάτινες).

26. μονογενή· μοναδικό τέκνο, χωρίς αδέρφια, μοναχοπαίδι.

27. αιμασιάς· ξερολιθιές, περιφράγματα λιθόχτιστα χωρίς κονίαμα· μποστάνια· ποτιστικά χωράφια, περιβόλια με λαχανικά κυρίως.

28. πολίχνην· κωμόπολη.

29. θερμόαιμος· ζωηρή.

30. Πρόκειται για το Άσμα Ασμάτων, διαλογική ερωτικοποιημένη αλληγορία της Παλαιάς Διαθήκης, που αποδίδεται στον Σο-

λομώντα. Εκτός από τον στίχο που παρατίθεται εν συνεχεία στο κείμενο των Ο' (Δ' 1), υπονοούνται και οι ακόλουθοι: «Μέλαινά είμι καί καλή [...] μή βλέψητέ με, ὅτι ἐγώ είμι μεμελανωμένη, ὅτι παρέβλεψέν με ὁ ἥλιος· υἱοί μητρός μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί, ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν· ἀμπελῶνα ἐμόν οὐκ ἐφύλαξα» (Α' 5-6) και «τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος» (Ζ' 5).

31. υπέφωσκεν· μόλις ἐφεγγε, ἴσα που διακρινόταν, φέγγιζε ἀπό κάτω.

32. χρώτα· το δέρμα, τη σάρκα, και —κατ' επέκταση— την απόχρωση (χροιά) της επιδερμίδας.

33. ωχρά, ροδίνη, χρυσαυγίζουσα· φαινομενικῶς αντιφατικὰ μεταξύ τους τα δυο πρώτα επίθετα συνδυάζονται με το τρίτο (<χρυσου-

γάζω· εκπέμπω χρυσή ανταύγεια, λάμψη σαν της αυγής, την ώρα που ο ουρανός γίνεται χρυσαφής από τον ήλιο που ανατέλλει)· διακρίνεται η μεταφορά της ανώριμης αλλά υποσχετικής νεότητας.

34. Από τις κασίκες, άλλες επιδιώκεται να μην τεκνοποιήσουν, και ονομάζονται στέρφες (στείρες), κι άλλες προορίζονται για το αντίθετο ακριβώς (τα γαλάρια).

35. λεπτοφυή· λεπτή, ντελικάτη ως προς τη σωματική δομή (την φυήν· φύση).

36. επαισθητή· έντονα αισθητή, αμέσως αντιληπτή (αντίθ.: ανεπαίσθητος, -η, -ο).

37. φερωνύμως (<φέρω-ὄνομα)· δημ. «με τ' όνομα» — και αντί-

στοιχη η χρήση του αρχαιοπρεπούς επιθέτου: επιτατικά.

38. τρωθείς (<τιτρώσκω): πληγωμένος (από τα βέλη του έρωτα), γοητευμένος.

39. Υπόκειται το θέμα του «άπολωλότης προβάτου», θέμα ιδιαίτερα προσφιλές στον Παπαδιαμάντη (το αναπλάθει χαρακτηριστικά στο παλαιότερο του διήγημα «Η Γλυκοφιλούσα», 1894): «τίς άνθρωπος έξ ύμῶν ἔχων ἑκατόν πρόβατα, καί ἀπολέσας ἓν έξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τά ἑνενήκοντα ἑννέα ἐν τῇ ἐρήμῃ καί πορεύεται ἐπί τό ἀπολωλός ἕως οὗ εὔρη αὐτό; καί εὐρών ἐπιτίθουσιν ἐπί τοὺς ὠμους αὐτοῦ χαίρων, καί ἐλθών εἰς τόν οἶκον συγκαλεῖ τοὺς φίλους καί τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς·

συγχάρητέ με ὅτι εὔρον τό πρόβατόν μου τό ἀπολωλός» (Κατά Λουκάν ΙΕ ' 4-6).

40. αιπολικόν (<αἰπόλος: βοσκός)· ποιμενικό.

41. Το στερεότυπο που η ηρωίδα έχει για τους βοσκούς μαρτυρεί ότι η γνώση της για την ποιμενική ζωή δεν είναι πρωτογενής και άμεση, αλλά από πηγές (διηγήσεις, εικόνες βιβλίων κλπ.) όπου η ζωή αυτή εμφανιζόταν εξωραϊσμένη — κατά παρόμοιο τρόπο πάντως και στην αρκαδική (ξένοιαστη βουκολική) παράσταση του νεαρού βοσκού που εμφανίζεται στο «Μοιρολόγι της Φώκι-ας» (βλ. και ΚΝΛ Β ' Λυκείου, σ. 182).

42. τάσι· μεταλλικό δοχείο, συνήθως αβαθές (πιάτο — απ' όπου το υποκορ. τασάκι)· πετ(ι)μέζι·

**σταφιδόμελι — γλυκό παχύρ-
ρευστο υγρό που παράγεται από
το μούστο μετά απο παρατετα-
μένο βράσιμο σε σιγανή φωτιά.
Η χειρονομία της ηρωίδας μαρ-
τυρεί, πέρα από την προσήνειά
της, ή ότι δεν της φάνηκε κακή η
«αυλητική τέχνη» του αφηγητή,
και ο ίδιος το ήξερε (από αιδη-
μοσύνη δυσκολεύεται να το ομο-
λογήσει ευθέως), ή έστω ότι δεν
της ήταν αυτός αδιάφορος.**

**43. γλαφυρούς· πλαστικούς, κομ-
ψούς, γλυπτικούς, καλοφτιαγμέ-
νους, χαριτωμένους, με κόλπους
και κοιλώματα — πβ. πιο κάτω
και τορνευτούς.**

**44. μορμυρίζον (για τρεχούμενα
νερά προπάντων)· μουρμουρί-
ζοντας.**

45. ν' «αρμυρίσουν» (λέγεται κυρίως για ζώα)· να πιουν θάλασσα, να πάρουν αλάτι.
46. «ελιμπίστηκα» (λατινογενές· σχετικός και ο ψυχαναλυτικός όρος libido)· ορέχθηκα, λαχτάρησα, επιθύμησα σφοδρά.
47. κρίταμα, αρμυρήθρες· φυτά που φύονται σε παραθαλάσσια εδάφη.
48. Αλουργίδος (<αλς+έργον)· πορφύρας.
49. καθώς λέγουν· ρητή παραπομπή σε λαϊκή παράδοση.
50. ευτρεπίσει· συγυρίσει. Αναφορά στην αρχαία ελληνική μυθολογία, στους θρύλους για τις γυναικείες θεότητες των υδάτων, που επιβιώνουν και μέσα στις νεότερες παραδόσεις των λαών για τις νεράιδες, τις «ξωθιές» των

σπηλαίων (ιδίως των θαλασσι-
νών) κ.τ.τ.

51. περισκελίδα· παντελόني(α).

52. άφατον (α στερ. + φά-
σκω/φημί)· ανείπτωτη.

53. ερίφια· κατσικάκια (έριφος,
ό/ή, στην αρχαιότητα).

54. δυσάγωγα· που δύσκολα πει-
θαρχούν, τα χωρίς αγωγή· άπι-
στα· πεισματάρικα.

55. άθυρμα· παιχνίδι.

56. φιλοτιμούνται· καταγίνονται με
πάθος, παραβγαίνουν ευσυνεί-
δητα (με χιουμοριστική διάθεση
η όλη παρομοίωση).

57. ο σατυρίσκος του βουνού· ο
μικρός σάτυρος ποιμένας — η
αρκαδική παράσταση (βλ. την
περιγραφή της θαλασσινής
σπηλιάς και παραπάνω) συ-
μπληρώνεται. Ως σατυρίσκο θα
τον αντιμετώπιζε η ηρωίδα, αν

- τον έβλεπε ξαφνικά μπροστά της. Οι τραγόμορφοι σάτυροι (θεοί των δασών), από τους συνοδούς του Διονύσου, λόγω της οχλητικής ερωτοτροπίας τους, έγιναν πολύ νωρίς συνώνυμα των ασελγών, λάγνων και ερωτικά παρενοχλητικών ανθρώπων.
58. αρτίως (επίρ. < ἄρτι)· μόλις, προ ολίγου.
59. μελιχρόν· με το χρώμα του μελιού.
60. περιαργυρούν· που έβαφε αργυρό (ασήμωνε) γύρω-γύρω· οθόνη· σεντόνι.
61. βόστρυχοι· μπούκλες.
62. προσπαίζουσα· χαριεντιζόμενη, απολαμβάνοντας, παίζοντας.
63. θρουν· θρόισμα.
64. δαψιλώς· πλουσιοπάροχα, γενναιόδωρα.
65. σκαιός· (εδώ) αδέξιος.

66. Δύσκολα αποκρύπτεται ο μελαγχολικός τόνος της πρόγνωσης.
67. διάβροχα· εντελώς βρεγμένα, μουσκεμένα.
68. αίρεσις· επιλογή.
69. Άλλως· Άλλωστε, εξάλλου.
70. Οργιά· παραδοσιακή μονάδα μέτρησης, ίση με το μήκος δυο ανοιχτών χεριών από τη μια ως την άλλη άκρη (περίπου 1,775 μ.).
71. τορνευτούς· πλαστικούς, καλογραμμένους, γλυπτικούς.
72. την οσφύν· τη μέση· τα ισχία· τους γοφούς.
73. τους κόλπους· τον κόρφο, τα στήθη.
74. ίνδαλμα· ομοίωμα (του ιδεώδους), ιδεατή μορφή (όπως στην πλατωνική φιλοσοφία).

75. Γυναικείες θεότητες, πλάσματα της λαϊκής φαντασίας.
76. θρέμματα· οικόσιτα ζώα (βλ. «γέννημα-θρέμμα»).
77. ζωντανά πράγματα· ιδιόκτητα ζώα· (πράγματα· τα ζώα γενικά που εκθρέφονται από τους κτηνοτρόφους).
78. ράμνος· είδος ακανθώδους θάμνου· σπαρτίον (υποκορ. του σπάρτου, που συχνά χρησίμευαν οι κλώνοι του για κατασκευή σχοινιών)· σκοινάκι, σπάγγος.
79. πτωχήν — θωπευτικά. Το επίθετο προοικονομεί διακριτικά την εξέλιξη.
80. Ο ιδιωματικός όρος (σχοίνιασμα) εξηγείται στη συνέχεια.
81. τον διακαμόν· τον ήσκιο, τη σιλουέτα, το περίγραμμα της φευγαλέας μορφής.

82. κέρας· προεξοχή, βραχίονας, πλευρό.
83. Εν ακαρεί· ακαριαία, μονομιάς.
84. Όπως στο «Μοιρολόγι της Φώκίας» (ό.π., σ. 183).
85. παρειάν· μάγουλο.
86. ποτέ· κάποτε.
87. πλάνη· ψευδαίσθηση (με θετική σημασία)· γοητεία· μαγεία.
88. τας λυκοφιλίας· ψεύτικες και ύπουλες σχέσεις που υποδύονται τις φιλικές· τους κυνέρωτας· αγοραίους έρωτες.
89. ευάγκαλον· εύκολα μεταφερόμενο στην αγκαλιά· ευχάριστο στο αγκάλιασμά του.
90. θυγάτηρ της Εύας· περίφραση για τη γυναίκα, που αντιμετωπίζεται εδώ ως κληρονόμος των αδυναμιών της πρωτόπλαστης Εύας. Αξιοσημείωτη η βεβαιότη-

- τα (μολονότι «δεν ξεύρει») και η γενικευτική κρίση του αφηγητή.
91. Πβ. Παροιμιών Ζ ' 22· «ὁ δὲ ἐπηκολούθησεν αὐτῇ κεφρωθεὶς [ξεγελασμένος ἀπὸ ἀφέλεια], ὥσπερ δὲ βοῦς ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται καὶ ὥσπερ κύων ἐπὶ δεσμούς».
92. σχοίνισμα (ἀπὸ τὴν καταμέτρηση εδαφῶν με σχοινί)· μερίδιο, κλήρος· ἡ ἔκφραση ἀπαντᾷ σε διάφορα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ερωτήσεις

1. Να συζητήσετε τὴν σχέση συγγραφέα-αφηγητή.
  - α) ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴ του στα δρώμενα,

**β) ως προς την πειστικότητα του,
γ) ως προς το στοιχείο της πλαστοπροσωπείας.**

- 2. Τι ρόλο παίζει το ονειρικό στοιχείο στην αφήγηση; Υπάρχουν στοιχεία στο διήγημα που μας μεταφέρουν διαδοχικά από τον κόσμο του ονείρου στον κόσμο της πραγματικότητας;**
- 3. Πώς λειτουργεί στην υπόθεση του διηγήματος η αναφορά στην προσωπική ιστορία του πατέρα Σισώη;**
- 4. Να προσδιορίσετε τα στάδια που προάγουν το μύθο στο διήγημα.**
- 5. Ποια είναι η άποψη του αφηγητή για την «κοσμική» μόρφωση;**
- 6. Αποβαίνει λυτρωτικό ή βασιανιστικό για τον αφηγητή το «ζωντανό» όνειρο του;**

7. Με υλικά του διηγήματος συνθέστε το πρόσωπο

α) του ώριμου αφηγητή της ιστορίας και

β) του νεαρού βοσκόπουλου.

Να επιχειρήσετε επίσης να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

α) Ποια είναι η αιτία της δυστυχίας του ώριμου αφηγητή;

β) Ποια η πηγή της ευτυχίας του νεαρού βοσκόπουλου;

8. Διαφέρει η Μοσχούλα του Ονείρου από την Μοσχούλα της ώριμης ηλικίας; Γιατί ο Παπαδιαμάντης δεν επέλεξε να παραλείψει την αναφορά στην τύχη της ενήλικης Μοσχούλας;

9. Υπάρχουν στοιχεία στο διήγημα, στα οποία διαφαίνεται α-

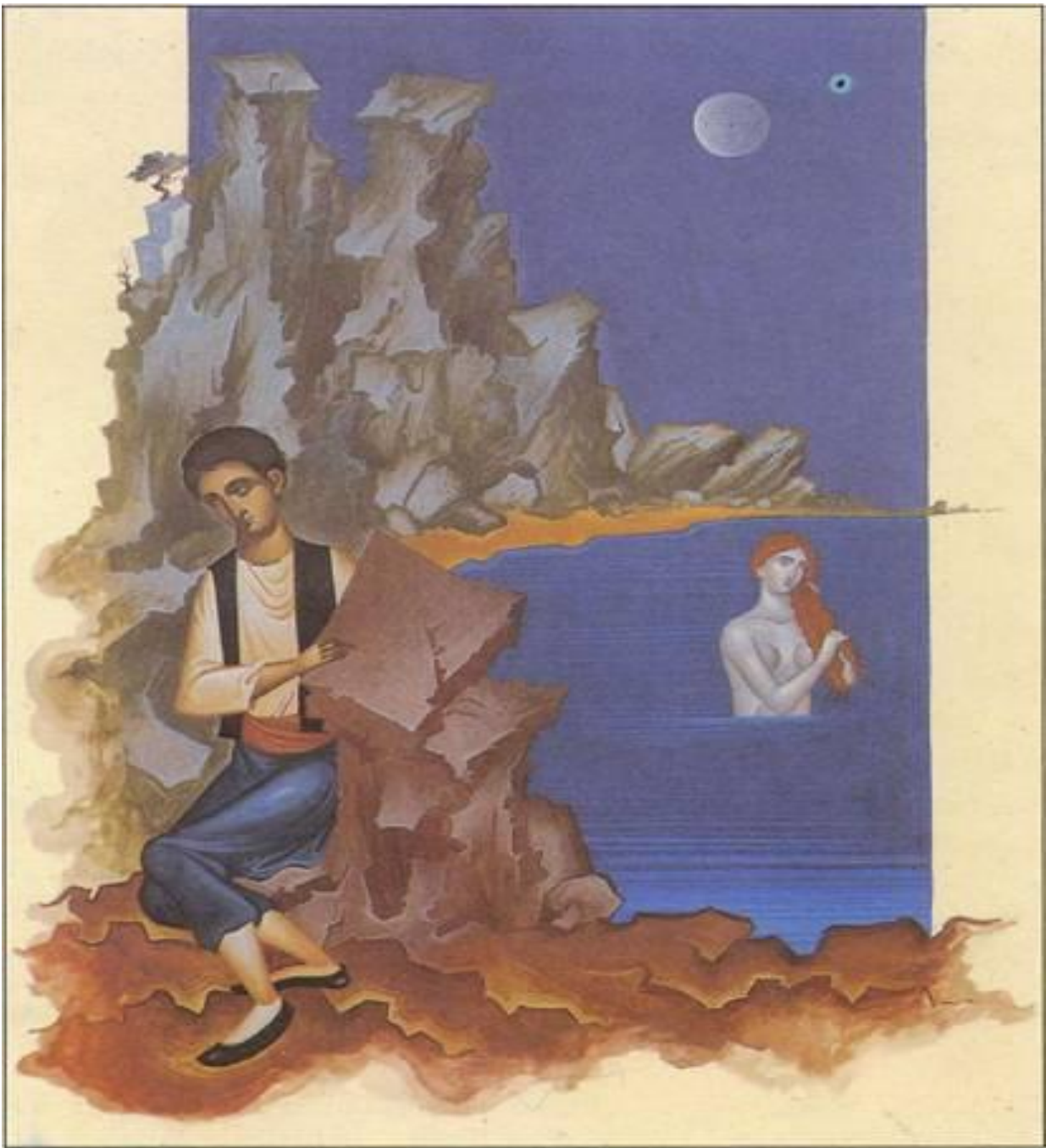

ντινομία του φυσικού (ποιμενικού) με τον κοινωνικό (αστικό) βίο;

10. Ποια στοιχεία προσδίδουν στο διήγημα ποιητική λειτουργία;

Εργασίες

- 1. Διαβάστε το κείμενο του Δ. Τζιόβα «Ερμηνεύοντας το Όνειρο στο Κύμα», (παράρτημα σσ. 346-347). Αφού συγκεντρώσετε τις ερμηνείες που κατά καιρούς έχουν προταθεί για το Όνειρο στο Κύμα, επιλέξτε μία με την οποία συμφωνείτε και μία με την οποία διαφωνείτε και αιτιολογήστε τις επιλογές σας.**
- 2. Υπάρχει συγγένεια ανάμεσα στη «Μοσχούλα» του Παπαδιαμάντη και στη «Φεγγαροντυμένη» του Κρητικού;**
- 3. Διαβάστε Το μοιρολόγι της Φώκίας του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και αναζητήστε κοινά στοιχεία.**

Εικόνα του Γιώργου Κόρδη για το βιβλίο Α. Παπαδιαμάντη «Διηγήματα της αγάπης», Αρμός, 1998.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

- ΟΝΕΙΡΟ ΣΤΟ ΚΤΗΜΑ, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Εισαγωγή.....	11
Κείμενο	15
Σχόλια.....	59
Ερωτήσεις.....	76

Βάσει του ν.3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑΛ. και των ΕΠΑ.Σ και τυπώνονται από το ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν από τα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

**Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από
δικαιώματα (copyright), ή η χρήση
του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς
τη γραπτή άδεια του Υπουργείου
Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων/ΙΤΥΕ- ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.**